

УДК 78:398.8.

Ірина Сідорова, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри вокально- хорової підготовки,
теорії та методики музичної освіти
Вінницького державного педагогічного
університету ім. М. Коцюбинського,
м. Вінниця

СТИЛЬОВА ІДЕНТИФІКАЦІЯ НАРОДНО-ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ М. ЛЕОНТОВИЧА

Творча спадщина Миколи Леонтовича визначена яскравою індивідуальністю, високим рівнем композиторської майстерності, надзвичайно неповторним і самобутнім явищем в вітчизняній хоровій культурі. Основу музичної спадщини композитора складають хорові мініатюри, а саме обробки народних пісень, в яких можна спостерігати органічний вияв співучої, мелодичної, поетичної душі українського народу. Найвідоміші хорові обробки «Щедрик», «Дударик» та інші твори стали вершинами в розвитку цього жанру в українській музиці. Багато українських композиторів займалися обробками народних пісень, побудованих на конкретних фольклорних зразках. Але саме в творах великого митця глибоко передаються ідейно-образні багатства народної пісенної культури, неповторність самобутнього перетлумачення пісень у вокально-хорові мініатюри. Не даремно Леонтовича називають «Українським Бахом», оскільки як і великий Бах, композитор створював багатоголосні твори і підніс українську пісню на новий щабель.

Багатогранна діяльність великого майстра в опрацюванні народних мелодій проявляється не лише в звичайній гармонізації й аранжуванні пісень для хору, а в оригінальній творчості Леонтовича, насиченою стильовою самобутністю і яскравою національною визначеністю композитора.

Дослідники (М. Гордійчук, Л. Пархоменко) виділяють декілька жанрових груп обробок народних пісень композитора. Перша група поєднує лірико-епічні

обрядові пісні (колядки, щедрівки, веснянки та побутові). Автор зберігає їх структуру майже незмінною, тому вони мають куплетно-варіаційну форму, гомофонно-гармонічний виклад з елементами імітаційної поліфонії («Ой посеред двору», «Ой там за горою»).

Друга група – це ліричні побутові дво- або триваріантні композиції переважно поліфонічного складу із застосуванням розспівів у партіях, підголоскового та імітаційного розвитку голосів («Зеленая та ліщинонька», «Котилася зірка»).

Наступна група – лірико-драматичні обробки («Зашуміла ліщинонька», «Ой з-за гори кам'яної», «Пряля», «Мала мати одну дочку», «Піють півні», «Козака несуть»). За структурою – це розгорнуті твори з наскрізним розвитком та поліфонічним викладом. У кульмінаційних моментах автор змінює наспів або вводить нові тематичні елементи.

У багатьох ігрових, жартівливих піснях М. Леонтович застосовував прийоми інструменталізації хорової тканини («Женчикок-бренчикок», «За городом качки пливуть»). Справжнім шедевром хорової обробки стали «Щедрик» та «Дударик», де розробка простої остинатної поспівки переростає в цілісну, багату на емоційні відтінки музичну поему (Л. Пархоменко) [1].

Отже, хорова спадщина видатного композитора, створена ним на основі народних пісень позначена багатством тем і жанрів. Основу обробок для хору складають побутові пісні, що також вельми різні за темами. Велика увага Миколи Леонтовича приділялася пісням про кохання, жіночу долю та сімейні стосунки. Це можна пояснити постійними переживаннями митця за долю та прояви буденного життя трудівників, простих людей. А побутові пісні правдиво відтворюють повсякденність та життєві складнощі народу, саме в них щедро і невідомо передані інтимні почуття, переживання й психологія людей. Вони характерні динамічним розгортанням сюжету, активною драматизацією подій та образів.

«Дударик» є однією з найвідоміших хорових композицій для мішаного хору а капела, створена на основі побутової української народної пісні. М.

Леонтович почув пісню «Дударик» у селі Чуків на Вінниччині, де він вчителював, у виконанні сільського хору, що виконував її за збіркою Бігдая «Песни кубанских козаков» (1896). Композитор створив кілька версій цієї композиції упродовж 1904-1918 років, зокрема в 1904-1908 «Дударик» виконувався шкільним хором в супроводі оркестру, де останній дублював партії хору. За змістом це дитяча пісня про дідуся-дударика, який помер, залишивши сиротою свою супутницю – дуду. Онук згадує про улюбленого дідуся і його веселу дуду, звучання тут світле і радісне. Мелодичний рух у творі, ритмічна орієнтація, ладова динаміка спрямовані на всебічне, детальне втілення задуму, коли увесь комплекс засобів музичної виразності розкриваючи глибоко поетичні образи, створюють неповторну монолітну цілісність.

Українська народна пісня «Пряля» – один з типових зразків куплетно-варіаційної форми для мішаного хору в творчості Леонтовича. В досягненні високої завершеності структури, велику роль відіграла яскрава характерність сюжету пісні, пластична окресленість, драматизм її образів. Це одна з пісень, присвячених образу знедаланої української жінки. Композитор опрацьовує їх з особливою любов'ю і натхненням, заглиблюючись у внутрішній світ людини, пройнявшись її болями і радощами, глибоко розкриває її переживання. Неабияке значення в розкритті змісту відіграв поліфонічний стиль викладу матеріалу. Це надало звучанню великої злитності і барвистості. Кожен куплет має свою ідею та відповідає своїй частині, яка наводить слухача на певний образ. Головний образ – нещасна зморена працею жінка, яка постійно зазнає глузувань та докорів від своєї свекрухи і свекра. Свекор і свекруха змальовуються як негативні персонажі твору (незважаючи на старання і намагання невістки догодити своїм другим батькам).

В українській народній пісні «Закувала зозуленька» («II збірка пісень з Подолля», ч. 6. Мелодію записано в м. Тиврові) розповідається про переживання дівчини, своєї дівочої долі, яка не може знайти собі пару і вийти заміж. В українській поезії зозуля частіше виступає злою віщункою, а для дівчат та жінок – це символ суму та вдівства, туги за життям і минулим. Характер обробки пісні

сумний, ліричний в зв'язку зі змістом. Композитор використав просту куплетну форму, всього 4 куплети, 5-й куплет – це повторення першого.

«Ой лугами-берегами» – обробка, зроблена М. Леонтовичем в 1917 році для мішаного хору а capella. Це лірико-побутова пісня – популярна серед молоді, досить розгалужена вітка в побутовому жанрі Поділля. Народна пісня була для композитора засобом вираження його думок і почуттів. Ідейно-художня сутність твору відображається в наріканні дівчини на річку, яка забрала її коханого. Пісня розкриває долю багатьох дівчат, які зазнали великого горя від того, що відправляючи своїх коханих в далеку дорогу, їх дуже часто розлучала смерть.

«Зашуміла ліщинонька» – це українська народна пісня, за жанром твір належить до родинно-побутових пісень. Записана Леонтовичем у с. Білоусівці на Поділлі. Обробку цієї пісні композитор редагував сім разів, починаючи з 1901 по 1917-1918 рр. У рукописах, що зберігалися у П. Павловського, виявлено поголосники для двох скрипок, альту та контрабаса. У супроводі цих інструментів Леонтович виконував пісню з Гришинським хором на Донбасі. В творі розповідається про дівчину, яку змусили розлучитися з коханим, вона сумує, але попри всі заборони вірить в те, що вони будуть разом.

Якщо аналізувати українські народні пісні в обробці Леонтовича, то можна ідентифікувати їх як найкращі зразки української класичної поліфонії. Композитор обробив близько 200 пісень і всю свою увагу спрямував на відтворення загальних рис кожної конкретної композиції та специфічних деталей змісту. Леонтович проявляв загострене й на диво тонке чуття індивідуального-характерного, що й зумовлювало неповторність звучання і яскраво конкретизовану образність його хорів, які набували інколи прикмет зразків музично-драматичного мистецтва.

Список літератури:

1. Смирнова Т. А. Хорознавство (історія, теорія, методика): Навчальний посібник. Видання третє, доповнене, Харків: ХНПУ, «Федорко», 2018, 212 с.